

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიბერალურო ნახატშიანი გაზეთი გამოდის ყოველ კვირა ღამს.

№ 9

თემატრალი 23 1897 წ.

№ 9

შინაარსი: კოლეგ ორივე სიტყვა ქალაქის არჩევნებზე კ-სი.—საბერძნეთი და მისი პოლიტიკა (შემდეგი) გ. წ—ისა.—, კვ:ლის: კორესმონდენციები:—პასუხათ X-ს. ლექსი, გაე-ფშეველსი.—ოლიპპის გაჯიბრება.—ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი დრო (დასასრული შესაბე წერილისა) ზომლელისა —სხვისია, სხვისი, ეკიუდი. ან. დეკანოზიშვილისა.—ბიბლიოგრაფია (გაგრძელება), თ. კიკვაძისა.—განცხადებაანი.—

კიდევ ორიოდე სიტყვა ქალაქის არჩევნებზე.

2 ასული წლის 23 დეკემბერს თბილისის თეთ-მართელობამ გადაწყვიტა ერთი სასოგადო არჩევნები მოახდინოს მისში მომავალ საბჭოს ასარჩევათ. ეს გადაწყვეტილება ბევრ ჩვენგანს არ ეტანოდა, სასოგადოებაც ახმაურდა, გაზეთებიც ალაპარაკდნენ, რასაკვირველია, ესეც ხომ იყო, რომ ეს შემთხვევა თვითონ ფარული შხამის ამოსაქარებელათ უნდოდათ გამოეყენებიათ. ჰგავს, ჩარხი ისე არ გადატრიალდა, როგორც ჩვენთვის სასურველი იყო. საქმე იმაში არის, რომ 1892 წლის საქალაქო დებულებამ მეტის-მეტათ შეამცირა ამომრჩეველთა რიცხვი. მაგალითათ, თბილისში, სადაც მცხოვრებთა რიცხვი 165 ათასს აღემატება, არჩევნებში მონაწილეობის მიღება შეუძლიათ მხოლოდ ორი ათასზე ცოტა მეტს. საფუძვლათ კი ამ შემცირებისა მიღებული იყო სიმდიდრე. ცხადია, რომ ქალაქი მართეთა ჩაუვარდა ხელში პატარა გროვას, რომელშიაც თითქმის სულ ყველანი აღებ-მიცემობის მიმდევარნი არიან. რასაკვირველია, ასე შედგენილი საბჭო ყველაზე უწინ მზათ არის დაიცვას თავის წრის, გინდ კლასის, ინ-

ტერესები, ის ყოველ შემთხვევაში ისეთ ხერხს მიჰყოფს ხელს, რაც მის ბატონობას უზრუნველ-ჰყოფს. ასევე მოიქცა მომავალი არჩევნების საქმეში დღევანდელი თბილისის საბჭო.

იმავე შემოსენებული დებულების ძალით არჩევნები შეიძლება მოხდეს ორ გვართ: ან ერთი — სასოგადო, ან უბან-უბნათ. ასეთი კანონით თითქო უნდოდათ შემსუბუქებიათ არჩევნების მოხდენა დიდ ქალაქებში. რასაკვირველია, უბან-უბნათ არჩევნებს ერთი დიდი ნაკულუღევანება აქვს — ნაკულუღევანება, რომელიც აღემატება ყველა მის კარგ მხარეებს. ამ კანონის ძალით, ერთი უბნის ამომრჩეველებს არ შეუძლიათ აირჩიონ თავის წარმომადგენელათ სხვა უბნის მცხოვრები. ვთქვათ, ნათელულის მცხოვრებთ სურთ ვერის მცხოვრები იყოლიონ საბჭოში თავის წარმომადგენელათ. თუ არჩევნები უბან-უბნათ მოხდა, ეს შეუძლებელია. ასეთი უბან-უბნათ დაკინაება ქალაქის ინტერესებისა არას დროს სასურველი არ არის და პირდაპირ ეწინააღმდეგება ელემენტარულ თეთმართელობის წყობილებას. მაგრამ, მას ერთი ნათელი მხარე აქვს, როდესაც მას ამოუყენებთ გვერდში უკანასკნელ ქალაქის მკვიდრთა საარჩევნო უფლების შე-

მზღუდველ კანონს. როგორც ზეით მაგრესნენით, ქალაქის საბჭოში უმრავლესობას შეადგენენ მდიდრები. მათი ასეთი გადაჭარბება უკუ სასურველი მოგონებაა. მაგრამ ამასთან ისიც მოგვხსენებთ, რომ სხილ-ფეხა ვაჭრები უქეტესათ შეკრებილნი არიან ქალაქის ერთ-ერთ უბანში. თუ არჩენენთ უბნებათ მოახდინეს, მაშინ როგორღო უბნებში სხილ-ფეხა კაპიტალისტებს არ ექნებათ საქმარისი ნიადვი და ამ გეარათ მათი რიცხვი შემცირდება საბჭოში. მათ აღგელს კი უფრო შეუძლო, მაგრამ განათლების-ქმანე წრე დაიჭერს. მაგრამ სულ სხვა არის, როცა საზოგადო არჩენებია. მაშინ ყველა სხილ ფეხა მდიდრების კენჭი ცნობილ ყუთებში ჩაიყვება და ამით დამარცხდებიან უფრო ღარიბ წრეთა წარმომადგენელნი. როგორც ეხედათ, აქ ექრთა ინტერესების ბრძოლა და არა სხვა რაზე. ერთი თუღ წრეს, კალს სურს უპირატესობა დაიჭიროს საბჭოში და რა კი ეს უპირატესობა თვით კანონმა არგუნა მდიდრებს, იმათაც თავის სასარგებლოთ გამოიყენეს ეს უფლება. მაგრამ ჩვენში სულ სხვა მიზეზების გამოჩნდება უნდათ. აქაო და რაღაც ნაციონალური ელფერი ადგეს მათ მოქმედებასა, იმათ ჩვენი ერთგუნული ღირსების დამოკრება უნდათ. რა კი ისტორიული ვითარებას ჩვენი დედა-ქალაქის სიმდიდრე სხვა ერთიგის ჩაუგდია ხელში, ჩვენც ბრაზი მოგედის, თვალგები გვემღერევა და მართლს და მტყუნს ერთა ლაფით ესერთ, გესურს მთელ ერს ზიზლით და სიძულელით შევხედოთ.

ჩვენ არ გესურს დეეციობით ჩვენ თავს, როგორ უქეტრის დღეენდელ ქალაქში ბატონობას სომხების უმეტესი ნაწილი! რა უფრო სასარგებლოა იმავე სომხების უმეტესობისათვის, რომელიც, შეენწინათ, ჩენსავით ღარიბ-ღატაკია,—ის, რომ ქალაქის მართვა მისი მდიდარი ძმების ხელში იყოს, თუ საზოგადოთ ღარიბი ხალხის ინტერესების დამცველთა ხელში. თუ ჩვენ ეს კითხვს გამოარკვეული არ გვაქვს, ეს მხოლოდ იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ სრულიად არ გვემის საზოგადოებრივი ძალების მიმართულება. ავილოთ თუნდ განათლება. როგორ ექცევა ახლანდელ საბჭოთა უმეტესი რიცხვი ამ კითხვას?—ან როგორც საქრზიბოროტო, ან როგორც საქველ-მოქმედო საქმეს. გადაუდებენ ღატაკს ორ გროშს—და გათავდა. მაგალითი ამ გეარი ქეტესისა ჩვენშივე მოიპოვება. აიღეთ კიდევ თუნდ ღარიბ ხალხისთვის საცხარებულ შენობების მოწყობა. რამდენი ღარიბი ლეგს სულს ქალაქებში საღლაც ჯურღმულში ჩაუღული, იმისთანა ჯურღმულში, რომელსაც მზის სხივების და დღის სინათლის კიდევ რხებენია. რამდენ მუშას ემხამება სიცოცხლე ნორ-

ჩი ცალ-შვილის, (უფრო შვილების) დახოცივით? განა არ შეუძლია ქალაქს,—რას ვამბობ—განა ვალდებული არ უნდა იყოს ქალაქი, რომ იზრუნოს ამ ღარიბ-ღატაკის ცხოვრების გასაუმჯობესებლოთ? და თუ თავისას ვერაფერს შეაწევეს, ეცადოს მინც, რომ მისივე ნაოფლოარი ფული უფრო სარგებლიანათ და გემრიელათ გამოაყენებოს? ახლა კიდევ გეკითხებით, ზრუნავს ახლანდელი საბჭო ამანზე, როგორც რიგი და წესია? სად არის, თუ ზრუნავს? უბედურობაც იმაშია, რომ ჯიბენ-სქელს ის ახ არ შეუძლია გაიგოს, იგრძნოს განათლების მსურველი ღატაკი კაცის სულის კვეთება, მისი გაჭარბება. ჩვენ, რასაკერველია, ამით კერძო პირებს კი არ შეეცებით, არამედ საზოგადო მიღრეცილებას აღენწინათ. ეს საზოგადო კანონია, რომელიც ისეთივე სიმართლით შეიძლება ითქვას ირლანდელ ლენდ-ლორდებზე—რომელითაც კართოფლის ჰამში ამოახრჩვეს ნახევარი ირლანდიის მკვიდრნი, ინდაელ ექსპლუატატორებზე და კიევის შაქრის მწარმოებლებზედაც. და სანამ 1892 წლის კანონი არსებობს, ჩვენი საბჭო ყოველითვის იქნება ცალ-მხრივი, ამ შემოსხენებულ სხილ-ფეხა აღებ მიცემობას მიმდევარი ხალხის ინტერესების დამცველი. ეს მოგონება არა ერთი რომელიმე ერის „ნაკულუღვენებაა“.

ჩვენ კი გავიძახით ყოველი უბედურება სომხების ბრალიაო. ეს კიდევ არაფერია, რომ მართა გავიძახოდეთ. აქ ჩვენი უღონობა რაღაც სხვა მხრისკენ გგვრავს მუჯღუგუნს, და ჰქმნარიტ გზას გვატღვენს. იმის მაგერს, რომ ჩვენ ვეცადოთ დავიციოთ თვით-მართეულობის პრინციპები, გავაფართოოთ მისი უფლებანი, გამოვარკვიოთ და შევიგნოთ ნამდვილი მიზეზები დღევანდელა არა სასურველი მდგომარეობისა, ეგრძობლოთ საქმეს თვით სათავეში, ვიპოვოთ სხვა ერთა შორს ჩვენივე თანამოახრენი, შევეუერთდეთ მათ და საერთოთ დავიციოთ ჩვენი ინტერესები, როგორც კაპიტალიზმის გაუმაძღარი დაღისაგან, აგრეთვე სხვა ძალ-მომკრებლისაგან—ჩვენ ეოწებთ კორკანობას და, ვინ იცის, ჩვენ დასაკლავ დანას ჩვენვე ემხრეტო.

ბ.

საბერძნეთი და მისი პოლიტიკა.

II *)

სმალებმა აიღეს 1453 წელს კონსტანტინოპოლი და მასთან გაუქმდა მთელი ბიზანტიის იმპერია. მას აქვთ საკუთრათ საბერძნეთი

) ის. აკეალო № 8.

წერილ სამთავროებათ დაიყო. იმათ ღონე აღარ ჰქონდათ ოსმალოს მძლავრობას გამაგრებოდენ და მიეკედლენ ვენეციის რესპუბლიკას. ამ მდგომარეობაში საბერძნეთი მთელი ერთი საუკუნე კიდევ სულს ღაფავდა, სანამდის ძლიერმა ოსმალების სახელმწიფომ თვით ვენეციის რესპუბლიკა არ განდევნა არხანგელავასის ზღვიდან და საბოლოოთ არ დაიმორჩილა ნაშთი საბერძნეთის ხალხსა. ეს მოხდა 1503 წელს. ამიერიდან საბერძნეთი, როგორც თვითარსი ხალხის აღარ იხსენებოდა, იმას მხოლოთ შერჩა თავისი მართლმადიდებელი სარწმუნოება, რომლის მწყემს-მთავარნი ხალხს სულიერათ ანუტყვევებდენ და გულს უმაგრებდენ საუკეთესო მომავლისათვის. თვით საბერძნეთის პატარა-პატარა სამთავროები სულ ერთიანთ განაწადგურა ოსმალების ჯარმა, რომელიც უმოწყალოთ მუსრავდა ყოველს მამაკაცს, ვისაც კი იარაღის ტარება შეეძლო. დედაკაცებს აპატიურებდა და ძუძუწოვარ ყმაწვილებს ხანჯლებით ჰკრიათ თაყვებს. ამ უსუტყვო ქლელა-ზოცვაში საბერძნეთი ძალიან შემცირდა ხალხით, მთელი ქვეყანა მძორით და დაუმარხავი მკედრებით აყროლდა. ნადირი და მხეცი გამრავლდა, რომელიც ძალიან ეტანებოდა დაუმარხავ კაცის ლემს. ვინც კი ცოტა შევლებული იყო, თავს უშველა, დატოვა თავისი სამშობლო და გადასახლდა თვით კონსტანტინოპოლში სავაჭროთ. სხვანი კი მთელ დედამიწის ზურგზე დაიქაქენ. საბერძნეთის სამღვდლოება ამ უსუტყვო მდგომარეობაში გმირულათ იქცეოდა და სულიერ კავშირს არ ჰკარავდა თავის გაბნეულ სამწყსოსთან. იმ-სმა პატრიარქებმა გონიერული ყოვა ქცევით დაიმსახურეს პატრიარქება ოსმალების მტარფალებისა; ამათ თვით კონსტანტინოპოლში მისცეს პატრიარქებს ადგილ-სამყოფელი ერთ მდიდარ ძველებურ საბერძნეთის მონასტერში. ამ მონასტერს შერჩა თავისი გარემო ადგილები. პატრიარქმა აქ აირჩია თავისი ადგილ-სადგომი და ნიშნათ იმისა, რომ აქ იმყოფებოდა საბერძნეთის კათალიკოსი, იქ განუქრობოდათ ერთო დიდი ლაშკარი, რომელსაც ბერძენები „ფანარს“ ეძახდენ. პატრიარქთან შედგა რჩევა საუკეთესო მალალი განათლებული ეპისკოპოსებისაგან და ამ რჩევას ეწოდებოდა წმინდა სინოდი, რომელიც განაგებდა მთელი საბერძნეთის დაჩაგრული ერის სასულიერო საქმეებს. მაგრამ რადგან ამ სასულიერო წოდებას სულს გარდა თავის დაჩაგრული ერის ნივთიერ მდგომარეობაზედაც უნდა ეზრუნა, ამისთვის საბერძნეთის პატრიარქი საქმით მთვევ შეიქნა მთელი საბერძნეთისა. მამულისთვის თავ-გასწირულმა სამღვდლოებამ თავის გაბნეული სამწყსო ისევ შემოიკრიბა, მოაპოვა მისი განუსაზღვრელი ნდობა და

პატრიარქება. რასაც კი ის დაასაქმებდა უპატრონოთ დარჩენილ ხალხსა, უარი აღარ მოხერხდებოდა. აი, ამ დღიდან საბერძნეთის ეკლესია იღებდა შემოწირულობას ხალხისგან და ხალხიც თავისი მზრუნველი ეკლესიისათვის ლუკმა-პურის იტებდა და ნახევარ საღვდლოებას წირავდა, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ საბერძნეთის სამღვდლოება იმის მომავალი კეთილ-მდგომარეობისათვის და გაძლიერებისათვის თავს წირავდა.

საბერძნეთის წარჩინებულმა გეარებმაც იწყეს ნელ-ნელა პატრიარქის გარეშე მოქალაქეება და სინოდის განკარგულებისამებრ მოქმედება. ამიერიდან ამ წარჩინებულ და ნივთიერათ შეძლებულ წოდებას ეწოდა ფანარიოტები, ან პატრიარქის „ფანარს“ (ლაშკარს) გარეშე მცხოვრებლები.

ძალა აღმართს ხნავსა, რომ იტყვიან, ფანარიოტებიც ისე მოიქცენ. ყოველი მათი ღონისძიება იმაზე იყო მიქცეული, რომ მორჩილებით და გარეგანი ერთგულების ჩვენებით მოეღობათ მტარფალის გული და ხვანთქრის წყალობა მოეპოვინათ. თვით პატრიარქი მდიდარი სასუტყრებით და მორჩილებით შეჩენილი იყო, რომ ხვანთქრის ევზირები თავისკენ მიემხრო და ფანარიოტებ შორის ჰქიანოდა კაცები დაეყარებოდა საბერძნეთის მარტრებს და სლოცევის ქვეყნებში, ესე იგი ბოლღარიაში; სერბიაში და რუმელიაში „გოსპოდარებათ“, მთავრებთ, განწესებინა. ფანარიოტებმა ნელ-ნელა თვით ხვანთქრის უზენაეს გამგებანაშიც კი დაიჭირეს გავლენის მექონე ადგილები, ამათი შრომით ბოლოს იმდენზე მიეცა საქმი, რომ ხვანთქარმა ნება დართო ბერძნის ხალხს თავისი სასუთარი სკოლები ჰქონოდა და ხალხის განათლებას საქმე საბერძნეთის სამღვდლოებას მიწოდებოდა. ამას შემდეგ საბერძნეთის სამღვდლოება ზრდიდა ხალხს თავის დაცემული ქვეყნის ერთგულებისთვის, უნერგავდა ახალგაზრდას სამშობლოს სიყვარულს და აზნალებდა მომავალი თავისუფლებისთვის. მაღალ ადგილზე განწესებული ფანარიოტები კი ყოველსავე ასეთ მიმართულებას ხელს აუფარებდა.

საბერძნეთი მთავარებით და ვიწრო ხეობებით არის დავრებილი. ზღვისა და მდინარეების ნაპირებზე დაეფუნება შეენიერი და მოსავლიანი ქალები, მაგრამ მომეტებული ნაწილი საბერძნეთისა მანაც მთებსა და მთათ-სავანებს უჭირავს. სახმრებით საბერძნეთს ზღვისპირის ადგილები ზღვის უბნებით და შეენიერი ნავსადგურებით აქვს მორთული. ჩრდილოეთის ნაწილი კი მთათ-სავანეებთ არის დაყოფილი და იქ ცხოვრებენ მთითუ ბერძნები. აღმოსავლეთის ნაწილს მთიანი საბერძნეთისა ეწო-

დგმა თესლია, დასავლეთისას—გაბრი. ძველათ და ახლაც საბერძნეთის განათლება ზღვის პირათ იყო მოფენილი. აქ მდებარებდნენ და ღღესაც მდებარებენ საუკეთესო საბერძნეთის ქალაქები: ათინა, სპარტა, თება, კორინთი, მევარა, არგოსი, მიკენა და სხვა. ეს ნაწილი საბერძნეთისა ძველათაც იყო და ახლაც ძალიან განათლებულია და ეპქრობით გამდიდრებულია. შეენიერმა ნავსადგურებმა აქაურ ხალხს უძველესი ღრადანვე შეუწყო ხელი მგებლობაში და ახლაც ღიღ-ძალი სამხედრო და საეპქრო ფლოტი ჰყავს, რაკცა შეენება ჩრდილოეთ საბერძნეთს, იქ, როგორც ეთქვით, თესლიაში და ეპირში ცხოვრებს მითული ბერძნის ხალხი, ღიღ მთებ შორის ჩამწყვედული. ისინი ღღემდის დარჩენილან ძველ ჩვეულებასა და წესწყობილებასზე. ამითში ყველაზე უფრო მხნე და მეომარნი არიან სულის მდინარის პირათ მცხოვრებნი თესლიელი მითულები, რომელთაც სახელათ ეწოდება „სულიოტები“ და ეპირის მთებში მცხოვრებნი ალბანის ტომის ჩამომავალი ბერძნები, სახელათ „ეპიოტები“. ბევრს ეცადა ოსმალოს მთავრობა, რომ ეს მითული საბერძნეთის ხალხი დაემორჩილებია, მაგრამ მხნე მეომარნი გამაგრდნ თავის მითათ-საენებში და არ შეუშვეს ოსმალოს ჯარი ეროვნების გასაქლავათ. ამ ორ ნაწილმა საბერძნეთის ხალხისამ: ერთი მხრით განათლებულმა თანარიოტის უმაღლესმა წოდებამ და მეორე მხრით მითულმა ბერძნებმა კისრათ იღეს საბერძნეთის ეროვნების საქმე. ისინი შეიქნენ მომავალი თავისუფლების ბურჯათ. მათ შორის შემეერთებელ კავშირათ ჩადგა მამულისთევის თავგანწირული საბერძნეთის სამღვდლოება. ეპქრობით გამდიდრებული თანარიოტები არ უკავებდნენ ნიეთიერ საშუალებას, რომ სამღვდლოებას დაეარსებინა სკოლები და უმაღლესი სასწავლებლები, ხოლო „სულიოტები“ და „ეპიოტები“ კი, რაკცა შეენებდობათ, თავ-განწირით იბრძოდნ ბრძოლის ველზე ოსმალების წინაღმდეგ და არ აჩაგრიებდნ თავს. საბერძნეთს ორი საუკუნე გაატარა ასეთ მონობაში, სანამის რომ სამღვდლოება არ შეძლებდა მთელი საბერძნეთის ხალხის ერთი მიზნისთვის შეგროვებას, არ გაანათლებდა მას და არ ჩაუნერგავდა გულში ღიღსა ჭ პატარას, ქალსა ჭ ვაჟს საერთო სამშობლოს სიყვარულს და მის აღდგენისათვის თავგანწირულ ბრძალს არ დააწყებინებდა. ამ ხნის განმავლობაში საწყალი ბერძნის ხალხი სად არ მიღობდა, რა ღდა მიწის კუთხეში არ მოგზაურობდა, რომ შრომით და ეპქრობით გამდიდრებულიყო და ნაწილი თავის სიმდიდრისა სამშობლო საკურთხეველზე დაედგა თავის ქვეყნის აღდგენის გულისთევის. თუ რა თავგანწირული პატრიოტები იყენ ბერძნები,

ამის მაგალითი აურაცხელია, მაგრამ ერთ მკალითს მეც მოიყევან, რომელიც ჩემი თვლით ენაზე. წარსულ წელს შემემთხვა ტავანროგს ყოფნა. იმღროს იქ მოკცდა ერთი უშვილო ბერქანი, გვართ ვალიანე. ეს კაცი ჯერ კიდეც სულ პატარა წამოსულიყო საბერძნეთადან რუსეთში მოგზაუბრით. ბოლოს შესულიყო ერთ სავაქრო გემზე მგზღვით (მატროსათ) და იქ ღიღანს ემსახურნა, შეეგროვებინა თავისი მომჭირნობით ცხოვადნი ფული და მერე ეპქრობისთვის მოკცდა ხელო. რომ მოკცდა, იმღროს ის სამოცი წლის მოხუცებული იყო. მას დარჩა სამასი მიღიონი ნაღდი, რომელიც სულ საბერძნეთში გაღიღანა და თავის სახელმწიფოს უანდღრდა. ორღესაც უბრალო წრიდანაც ერს ასეთ გულს შემპატარავი შეიღები ენადებინა, მისი აღრა დაეგრებარა, მისი ღიღებული ბელი მომავლისთვის გამტკიცებულია.

1768 წელს რუსეთის ხელმწიფემ, ეკატერინე მეორემ, ოსმალეთს ომი გამოუცხადა. ოსმალებისგან მეტათ შევიწროებულ საბერძნეთის ხალხს ეს ამბავი ფრიად იამა მით უშეტეხ, რომ სანამ რუსეთი ომს გამოაცხადებდა, მთავრობამ საიდუმლო აგენტებში გაგზავნა საბერძნეთს და გააერცელა მათში შემდეგი აზრი: „რუსეთი შევიწროებული ქრისტიანების გულისთევის იწყებს ომს ოსმალეთთან და მართლმადიდებელი საბერძნეთის ხალხს იმედი უნდა ჰქონდესო, რომ რუსეთი მას მუარეგლობას არ მოაკლდისო“. მართლაც 1770 წელს რუსის აღმირალი გრაფი თეოდორე ორლოვი რუსეთის ფლოტით საბერძნეთის მახრას, ლაკონიას მიადგა, ვაუკანა ჯარი და რამდენიმე საბერძნეთის ადგილები წაართვა ოსმალეთს. ეს შემთხვევა საკმაო იყო, რომ მთელი საბერძნეთის ხალხი ფეხზე დამდგარიყო და ოსმალეთის მთავრობის წინააღმდეგ ბრძოლა დაეწყო. სამწუხაროთ რუსეთის ჯარმა მალე მიანება თავი საბერძნეთს. აღმირალმა ორლოვმა ჯარი ისევე უკან ჩახსა ხომალდებში და საბერძნეთი ოსმალეთის უღმობებელ ჯარებს მიუვლო შესამუსრავათ. მხოლოთ, ორღესაც რუსეთსა და ოსმალეთს შორის მშვიდობიანობა ჩამოეარდა, კუნუქ-კინარჯის ხელშეკრულობით რუსეთმა მოითხოვა, რომ ოსმალეთს საბერძნეთის სამღვდლოება განეთავისუფლებინა და საბერძნეთსაც ჯარის ყოლის ნება მისცემოდა. მაგრამ დამყარდა თუ არა მშვიდობიანობა, ოსმალოს მთავრობამ მაინც თავის ძალმომრეობა იხმარა და სახრეთის საბერძნეთი ალბანელებს გაანადგურებინა. ათწელს შემდეგ კვლავ ატყდა ომი რუსეთსა და ოსმალეთს შუა. საბერძნეთში მამინაც გამოჩნდნ რუსეთის აგენტები და ბერძნები ისევე განუყენეს ოსმა-

ლეთს. თუმცა რუსეთის ჯარი აქაც ვეღარ მოეხმარა ბერძნებს, მაგრამ თვით ბერძნები ისეთი მხნეობით იბრძოდნენ, რომ მთელი ოსმალოს ჯარი დამარცხეს თავის ქვეყანაში და აღზანელი ალი-ფაშა იანიისა მოკრის მახრიდან გამოავლეს. 1792 წელს იასის მორიგებაში საბერძნეთის მხრივ კვლავ განახლეს კუნუტ-კაინარჯის შერიგების მუხლები. ამიერიდან საბერძნეთის საღვდლოება საბოლოოთა განათვის სუფულა ოსმალეთის მიერაირობის გამოკიდებულენისაჲ; იმან დააარსა თავისუფალი სკოლები და თვით ბერძნების ფლოტმა რუსის დროშას ქვეშ დაიწყო თავისუფალი ეაქრობა. ამაში დიდი მხნეობა გამოიჩინეს მთელმა ბერძნებმა. „სულიოტები“ და „კიბროტები“ დიდ ზარალს აძლევდნენ ხოლმე ოსმალოს მხედართ-მთავარს ალი-ფაშა იანიისს, რომელიც თავისი ურღოთი მეორეთ ვეღარ შეეკარა სა ბერძნეთს.

ბ. წ.

(შემდეგი იქნება).

„კვალის“ კორესპონდენციები.

ქ. ჭათურა. ჩვენში 1894 წლამდის სკოლის ხსენება არ იყო. ამ 1894 წელს კი ამ კეთილ საქმის დამაარსებლათ შეიქნა შავი ქვის მწარმოებელი ამხანაგობა სინდიკატისა, რომელიც შედგა 10 მწარმოებელთაჲ; ამ პატიეცემულ პირებათა თვიანთ შეძლებს დაეკარათ აღმოუჩინეს ქვათურას და ახლო-მახლო მცხოვრებ ხალხს შემწევობა, და დააარსეს სკოლა, რომ მათ შეილებს შეესწავლათ ცოტა ან-ბანი მაინც. სკოლის დაარსებისათანავე 60-მდე შეგორდი მიიღეს სასწავლებელში; სკოლის შენობას რომ ნება მიეცა, მსურველი ასამდისაც იყო. ორ წელიწადს სასწავლებელს ინახავდა ამხანაგობა სინდიკატისა და დიდი მაღლობის ღირსიკ არის ამის გამო; დღეს, თუმცა სკოლა ისევ ისე არსებობს, მაგრამ რა გამოვლა ამ გვარი სწავლით? მასწავლებელი თვეში მხოლოდ 20 დღეს ანდამებს სწავლას და დანარჩენ დროს ბუეშები ამათი შესტკეპრთან სკოლის კედლებს; ან კი რა ჰქნას მასწავლებელმა? წინანდელი შეწირული ფულები ამ ორ წელიწადს დაიხარჯა, ამ ჭამათ ეკ აღარაიხან აღმოჩნდა ფულის შემწირაჲ, რომ მასწავლებელმა თუი მაინც გამოიკეცოს. თუმცა შავი ქვის მწარმოებელთა საქმე საწუგეშო მდგომარეობაში არ არის ახლა, მაინც, ჩვენ გეგონია, თითო პათეანისათვის, გინც ახლა აწარმოებს საქმეს, თვეში ათათი შაურის გამოღება ძნელი არ უნდა

იყოს, რომ ამ საშუალებით გადაარჩინონ სკოლა დასურვას. არც სკოლის შენობა ვარგა; რადგან ეს შენობა უფასოა, როგორ უნდა ვაგვიჭირდეს 50 მანეთი მოვადგროვით და ეს სკოლა ისე ვადავაკეთოთ, რომ შესაძლო იყოს მეტი მოსწავლე დაეთიოს შიგ. დიდი სირცხელი იქნება შავი ქვის მწარმოებელთათვის, რომ მათი უზრუნველობის გამო მათივე დაწუებული კეთილი საქმე ჩაფუშოს.

ი. ა. კვაბაძე.

გუჩაა. ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელი ცუდ ვარემოებაშია. აქაურ მოსწავლე ყმაწვილებს, უმეტეს ნაწილათ, სასწავლებლისევე ეკლესიაში ამყოფებენ, რომელიც მეტათ დაბალი და ვიწროა. რის გამო მოსწავლეების ფიზიკურ და გონებრივ მხარეებს საშინლათ ასახინრებს; დღე არ წავა ისე, თითო-ორიოლა ყმაწვილი სულ შეგუბებული და გულ შეწუხებული არ გამოიტანონ ვარეთ ჰავრის სიცოტების გამო. არ იქნება ურიგო, სასწავლებლის მართველობამ ყურადღება მიაკციოს ამ ვარემოებას.

ოზურგეთის მეორე საზრუნავი საქმე ისიც არის, რომ მდ. ბუტყზე ხიდი არა აქვს; რამდენი სოფელია, რომ ამ მდინარეზე უხილობით ვერ ბედავენ ოზურგეთში მიმოსვლას, რადგან რომ გაბედონ, ვინ იცის, რამდენი უბედურება დატრიალდება; მეტადრე მაშინ, თუ ეს მდინარე თავისებურათ გამოეცემა. ვინ არის მაღლიანი რომ ამას ყურადღება მიაკციოს, თორემ ძლიერ ყურადღების ღირსი კია!..

სახზოგეთის ოზურგეთის გონებრივ განვითარებაზე დაახლოებით არ შეგვიძლია რისამეს თქმა, მაგრამ ერთი კარგი ზეე კი ჰქონიათ აქაურებს, ასე რომ, თუ ვინმე გაილანძლა ჟურნალ-გაზეთით, იმის წაკითხვას უსიკვდილოთ ახერხებენ ყველანი; ზოგაერთი გულ წრფელი და კეთილ მიმართულებიანი ახალგაზდა ქალები სალიტერატურო საღამოებს მართავენ აქ, მაგრამ იმედია შემდეგში კიდევ უფრო უკეთ მოაწყობენ ამ სასარგებლო საქმეს. ორ თებერვალს აქ იყო გურიის საეპრო ამხანაგობის საგანგებო კრება; ბევრი ინტელიგენტთაგანი დაესწრა; ამავე საღამოს იყო კონცერტი საქალბეო სასწავლებელში, რომელმაც კარგათ ჩაიარა.

ცხლა გურიის სალაპარაკოთ აქვს ნეთის გამოჩენის მოლოდინი; დიდი იმედი აქვთ, რომ ნეთი უეჭველათ იქნება, სამოცი საჭენი უკვე გაუჭირათ სიღრმე; იქიდან ამოღებული ნაბურღი სულ ნეთშია მოზელოლი და ცუცხლი ეკიდება კიდევ. ნატანების სადატურის მახლობლათაც დაიწყეს ამგვარი მუშაობა.

მისაიდ ომბოცაძე.

* *

რ. გზის სადგური ჟუმათი. სხვა-და-სხვა პატრე-
ცემულ პირთა შემწეობით ჯუმათის რკინის გზის
სადგურთან წელს დეკარსეთ საეკლესიო სამრევლო
სკოლა. ეს მოქმედება თითქმის ყველას სასიამო-
ნოთ აქვს, უფრო იმათ, რომლებიც ამ სკოლაზე
ახლო სახლობენ და სამინისტრო სკოლა კი რეა-
ცხრა ევრსის სიზარებზე აქვთ.

ზემოხსენებულ სკოლის პატარა მოსწავლეები
დიდ მადლობას უძღენიან ბ. ნ იოსებ მდივანს, რომელ-
მაც გამოუგზავნა ამათ მთელი გასული წლის „ჯე-
ჯილები“, მთელი წლის საყოფი მელანი და კარან-
დაშები. ვისურვებ, რომ სხვებმაც მოიგონონ ბავშვები
და შემწეობა აღმოუჩინონ.

მღ. ნაყოლაოზ ჯიჯიაშვილი.

* *

ქუთაისი: ამ ყმათ აქ დაარსდა უფასო სამკითხ-
ველო და წიგნთ-საკაფი განსვენებულ გაბრიელ ეპის-
კოპოზის სახსრებით. ეს სამკითხველო უფრო მდა-
ბიო ზღვისთვის არის და უმეტესათ დაიარებიან:
ნოქრები, მზარეულები, „ლაიბები“ და სხვა აქაური
ღარიბ-მკედრნი. ქუთაისში ქალაქს აქვს უფასო სა-
მკითხველო, მაგრამ ის გამართულია უფრო ინტე-
ლიგენციისთვის: ქართული წიგნები თითქმის სულ
არ მოიპოვება და გაზეთებს თითო ეგზემპლარს თუ
ნახავს კაცი, ისიც მთელი დღე ერთ და იგივე ვისმეებს
უჭირაუთ ხელში. ამ ახალი სამკითხველოს გახსნა
სულზე მოეცწოა მდაბიო ზღვის. მართალია, ეს სა-
მკითხველო ჯერ მეტის-მეტე ღარიბია, მაგრამ იმე-
დი გვაქვს, შეიძენს ყველა ქართულ-რუსულ ჟურ-
ნალ-გაზეთებს და მკითხველებსაც საკმაოდ მოი-
პოვებს.

ამასთანავე კარგი იქნება მიაქციონ ყურადღება
რომ დღილით სამკითხველოს ასე გვიან ნუ აღებენ
და საღამოს კი აღრე ნუ ჰკეტავენ. იმედია ამ ნაკლს
თავიდან აღმოვრებენ.

გოჩა-ჯიჯიაშვილი.

* *

თიანეთი. როგორც იყო ვათუდა თიანეთის დე-
პოს რევიზია და აღმოაჩინა შემდეგი: რასაც აქამ-
დე მოკვებას აჩვენებდენ, სულ დიკარვა და პირ-
იქით დეპოს თენიდან დაჰკლებია 16 მან. და 16
კაპ. ჩანს დეპოს გამკობას კარგათ ვერ უწარმოე-
ბია საზოგადო საქმე და ანგარიშის დროს მარტო
ცარიელი ციფრები უჩვენებია საზოგადოებისათვის.

თუმცა არა სასიამოვნოა ყოველივე ესა, მაგრამ
საზოგადოება მაინც არ შეუშნოა და თავის დანი-
შნულებას უფრო მკვიდრათ მოჰკიდა ხელი: ამოირ-
ჩია უფრო საიმედონი ახალი გამკობის და რევიზიის
წევრნი, რომლებიც, იმედია, გასწორებენ ყოველსავე
ნაკულუდევანებას, შეიძენენ ახალ წევრებს და ამით
ვათართობენ საქმეს.

ივ.ბე.

ვ ა ს უ ხ ა თ ჯგ-ს.

ული მიკვდება“ ნუ ამბობს ამას,
გულის სიკვდილი ხომ აუგია?!
იმას მოუკვდეს, ვისც არა უყვარს,—

ვის ჭკვასთან გულიც ზედ წუფგუ
ღ წარბაც არ ჰხრის, ქედს მალა იღებს,
თვისი ცოდვები არ გაუგია.

ამოღებული უსისხლოთ, გაქვაცს
ხმალი ქარქაშში არ ჩაუგია,
მე არ მიკვდება, უფროც მთელდება
ჩემს გულზე წყლული, ძველი იარა.
ციდან ხმა მესმის ანგელოზების,
ცამ თვისი აზრი გამიზიარა.

„ბოლო კარგია“ და ჭრუანტელმა
თავით ბოლომდე ჩამოიზიარა.

და ამ ხმამ ტკბილმა ახლათ დამბადა
ბნელი კუნჭული გამიზიარა.

ვერა, ვერ ვატყვი, რომ აღმაფრენამ
ვითომ მავნა რამ, დამაზიარა.

„დრონი მეფობენ“ ძველთ ნათქვამია
და მეც მრწამს ესა, რომ ასე არი.

ჯერ აედარია, ქვის სეტყვა მოდის,
მაგრამ ეიმედობ ადგება ქარი,

დანიავეებს შეეთა ღრუბელთა
მოზიანდება, დაღება დარი.

და გაიღება, ერთხელ იქნება,
ბეჩაეთათვისცა სამოთხის კარი.

გოჩა-ჯიჯიაშვილი.

ოლიმპიის გავიზრება.

რკ ერთი ხალხი არ აქცედა იმდენ ყურადღებას ფიზიკურ განვითარებას, როგორც ბერძნები. სხეულის სავარჯიშოთ იმათ ცალკე სასწავლებლებიც კი ჰქონდათ, რომლებსაც გიმნაზიები ერქვათ. მთელი ხალხი აქ იკრიბებოდა; ახალგაზრდები და ბებრები—ყველა იჩენდა თავის ღონეს და სიძარტეს, ყველა ცდილობდა, გამაჩრავა და ჯოღლით — ქება აღდებოდა მიეღო.

ეს ვარჯიშობა მარტო ღრის გასატარებლათ არ იყო; იმას უყურებდნენ, როგორც ბრძოლისთვის, ომისთვის მომზადებას და ღრდ მნიშვნელობასაც აძლევდნენ. ამის გამო ყოველი მაშინდელი ბერძენი წარმოადგენდა ფიზიკურათ სრულ განვითარებულ კაცს, რომელსაც არ აკლდა არც ძალა და არც მონებრება თავის სამშობლო დასაცავათ.

ბერძენების გიმნასტიკა ამაში მდგომარეობდა: 1) სირბილი, 2) ხტომა, 3) შუბის და დისკის (ფოლადის რგოლი, საინის გეარ) სროლა და 4) ჭიდაობა. სირბილი ბერძენებმა მართლაც შესანიშნავი იყოდნენ; ეგრეთვე ადამიანი მათ ვერ მიწვევდა; ხტომაშიაც ძალიან გავარჯიშებული იყვნენ; ხტომა ის დროს ხელში იკავებდნენ მძიმე თუჯებს, როცა ანტიტებულნი — თუჯებს წინ გაქანევდნენ, — დახტომის დროს — თუკან წაიღებდნენ და ამიარათ შეუთერებლათ, მაგრათ დაეშვებოდნენ ხოლმე მიწაზე. შუბს, სროლის დროს, თასმებს ახვევდნენ. ძალიან ძნელი იყო ამ შუბის მიწაში მოხვედრება, რადგანაც პირდაპირ გავდებოდა არ შეიძლებოდა, შუბი უსათუთათ ტრიალით უნდა წასულიყო. არც დისკის სროლა იყო ადელი; ის ისეთი მძიმე იყო, რომ სროლის წინათ ბერძენებს მარცხენა ხელში ეჭირათ, მარჯვენა არ დაგვეღალოსო. ჭიდაობა სწორეთ უმაღლეს ხარისხადის ჰქონდათ შესწავლული, საკვირველ ღონეს, მოხერხებას და სიძარტეს იჩენდნენ ბერძენები ჭიდაობის დროს.

წელიწადში რამოდენიმეჯერ ყველა ბერძენები იკრიბებოდნენ სხვა-და-სხვა ამოჩრჩეულ ალაგს და იქ იჩენდნენ თავის სიძარტეს. ამისთანა გავიზრებაზე დასწრება ყველასთვის მიუკიდლებელი საჭირო იყო, ვერც ერთი ბერძენი ვერ წარმოადგენდა, რომ იქ არ ყოფილიყო იმ დროს. ყველას მიაჩნდა იგი საერთო, ერთნულ დღესასწაულათ და ყველა ალტაცებით მისწრაფობდა იქათ.

ყველა გავიზრებაზე უფრო შესანიშნავი იყო ოლიმპიის გავიზრება, რაკელიც ხდებოდა ოთხ წელიწადში ერთხელ ელიდაში, ქალაქ ოლიმპიაში, — და რომელსაც ისეთ დიდ მნიშვნელობას აძლევდნენ,

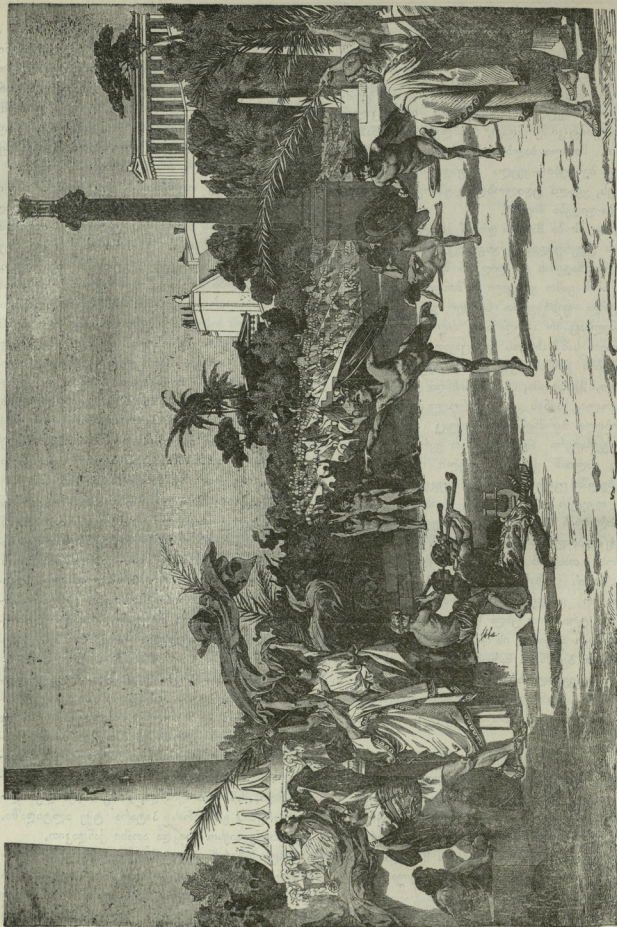
რომ წელთა აღრიცხვა ოლიმპიადაში ითვლებოდა. ამ გავიზრებაში გამარჯვებული იღებდა მხოლოდ დაუნის გვირგვინს, მაგიერათ მიეღ საბერძენეთში გავარდებოდა ხოლმე მისი სახელი, და აქებ-ადიდებდნენ არა მარტო მას, არამედ იმ ქალაქსაც, რომელმაც ასეთი სასაწყო შეიღ გამოზარდა. მოქალაქეები დიდი პატივისცემით და დღესასწაულობით შეიყვებდნენ ხოლმე გამარჯვებულს მის სამშობლო ქალაქში.

მოთავდარივე ოლიმპიის შევიზრებაში ელიდლები იყვენ. ყოველ გავიზრების წინ ისინი მთელ საბერძენეთში გამოაცხადებდნენ, ყველაფერს თავი დაანებეთ, აქ შეიკრიბეთო. და მართლაც ყველა ჩხუბი და ომი წყდებოდა, ყველა ელიდაში მიგრქარებოდა. იმდენი ხალხი მოაწყდებოდა ხოლმე, რომ თვით ოლიმპიაში ალარ ეტყოდნენ; ამ შემთხვევისათვის კარვენს და ხის სახლებს აშენებდნენ არე-მარენში; ამნაირათ გავიზრების დროსთვის უტბათ ჩნდებოდა უშველებელი ქალაქი, რომელიც ქრებოდა, როგორც კი კამათობა თავდებოდა. თვით საკამათო ადგილი წარმოადგენდა მდინარე ალიის პირზე ეგებულთა მოედანს, რომლის თემაშიც იყო აშენებული უმოთერესი ღმერთის, ზეცის, საყდარი. ეს საყდარი ბევრი შესანიშნავი ქანდაკებით იყო მართული, მაგრამ ყველაზე შესანიშნავი იყო შოგ საყდარში დადგმული საუცხოვოთ გამოქანდაკებული ზეცის, მართული ოქრითი და სპილოს ძლით.

ამ ქანდაკის ფეხითი მიიღებდნენ ხოლმე გამარჯვებულები თავის საჩუქარს—დაუნის გვირგვინს. მოედანს ვარემყო ერთყა ამალღებული ადგილი. ამთითერთი, მაყურებლებისათვის. ცოტა მოშორებით იყო კიდევ ერთი მოედანი, სადაც ევიზრებოდნენ ერთმანეთს ეტლების ტარებაში და ცხენოსნობაში.

ოლიმპიის შევიზრება ოთხი-ხუთი დღე ვრსელდებოდა. ამ ხუთი დღის განმავლობაში ყოველ სალამოს აჯილდოვებდნენ ხოლმე გამარჯვებულებს და მერე ყოველ ღამეს ქეიფში და მათ ქებაში ატარებდნენ. მათ სახელს შესანიშნავი პოეტებიც კი ადიდებდნენ თავის თხზულებებში. ვინც სამჯელ გამარჯვებდა, მას ნება ჰქონდა, თავისი ქანდაკი დავგა ასარგვის განაპირას პატარა ტყე ალტიდაში. ეს ტყე მალე აიღო ასი და თასი ქანდაკით.

როცა საბერძენეთი დაიპყრეს ოსმალებმა ოლიმპიის შევიზრება შეწყდა და მერე ალარ უჩენდა თავი. ქანდაკები სულ დაიტაცეს, ზეცის შესანიშნავი ქანდაკი კონსტანტინოპოლში გადაიტანეს. ზეცის საყდარი კი გადაწვეს; ცუცხლს მიწის ძეგა დემატა, მერე ალთეი გდმოვიდა ნაპირებიდან და სულ ერთიანათ დამარბა მიწასა და ქეიფსა ქეიფს ერთ

ოლიმპოს გავიბრება.

დროს საუბრობო ადგილი. ათას წელზე მეტი იყო დაფარული ეს ადგილი, მანამ გერმანელმა ცნობის-მოყვარეობამ არ ამოახედა ისევე დღემდამის ზურგზე. მართალია, იმდენი ევრაფერი ნახეს გერმანელებმა, რასაც მოელოდნენ, მაგრამ მაინც ამ გათხრის წყალობით, მეცნიერებამ ბევრი რამ შეიძინა თავის გასამდიდრებლათ და გასაფრთხილებლათ.

ე—გა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი დრო.

„ღამურლა ქარან სასტუმრან, თან წარმოტაცა ყვაგილა...“

ნ. ბარათაშვილი.

(წერელი მესამე *)

მართა ეს საკვირველი ნიჭიერებით ჩამოსხმული პოეტური ნაწარმოებები სრულიად საკმაო იყო, ჩვენი ფიქრით, რომ გამოეხატა მთელი შინაარსი, ხასიათი ჭეშმარიტულადაა ნიკოლოზ ბარათაშვილის უმაღლესი, ნაზი და მდიდარი ლირიკისა. მართლა ეს ნაწარმოებები-ღა კმარადა, ვამბობთ, რომ ნათლად წარმოგვედგინა და შეგვეგონა პოეტის ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობა ქართულ ლიტერატურაში...

ჩვენი გვერდზე ნათქვამი, რომ ახალმა ევროპამ დაბადა და წარმოშობა შესანიშნავი პოეტები, რომელთაც შესძვდათ ქვეყანა და სიცოცხლე და მწიარე სიტყვებით და მღელღარებასავეთ მწიარე გრძობებით გოდებდნენ, რომ სამუდამოთ განეკურნათ თავიანთი აღზვრათებული სული უძირო, ღრმა ობერისა და ეაებისგან. მერანზე გადამჯდარი ჩვენი სახელოეანი „სულით ობოლიც“ მიაპობს ჰაერის ზვირთებს და თვალ-უწივედნელ სიერცემი მიაქუნებს მერანს, რომელმაც უნდა „გააპოს წყალ“, გარდაიაროს კლდენი და ღრენი“, არ შეიბრალოს „დაქანცულეებით თავ-განწირული თვისი მხედარი, ნურცა სიტყესა, ნურცა აედარში“... წარმოიდგინეთ ერთ წამს პოეტის მდგომარეობა, ეს საშინელი მომენტები, როდესაც იგი უარ ჰყოფს და მძულვარებით შორიდება თავის ტკბილ სატრფოს გულისას, სწორთა და ნათესავთ ტოვებს თავის მშობელთა და მამულსაც კი ..

რას, მოგშორდე, ჩემს მამულსა, მოგაკლდე სწორთა და მკეობასა;

ნუდა გინიდავ ჩემთა მშობელთა და ჩემსა სატრფოს ტკბილ მოუბასსა,—
სადა დამიღმეს, იქ გამითენდეს, იქ იოს ჩემი მიწა სა-
მშობლო;
მსოფლოთ ვარსკვლავთა, თანა მკავლათ, ვამცნო გულისა
მე სადღესულა!
კენესა გულისა, ტრფობისა ნაშთი, მივეცე ზღვისა ღელესა,
და შენ შეგინდეს, აღტრეგულს, გიკურსა ღელესა!..

ნუ დავიმარსო ჩემს მამულში, ჩემთა წინაპრთ საფლავებს შორის;
ნუ დამიტროს სატრფოა გულისა, ნუდა დამეგეს ტრემლი მწუსარსა,—
შვი ეოჩანნი გამითხრის საფლავს მდელათა შორის ტილის მინდვრისა,
და ქინისხელი მკავლათა შეინდლათ, ზარით, ღრავით მიწას მომაქრის!
სატრფოს ტრემლსა წილ, მკვდარსა, ოსკრსა, დამეგემან ციფრანი ცვარია,
ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნანგლათ, მიკავლავკენ სვანსა შეკარანი!
გასწი, გაფრინდი, ჩემო მქარნო, გარდამატრე გულისა საზღვარსა,
თუ აქამომდე ან ემონა მას, ანდა აქ ემონას შინ მსუდარია..

სამავალითო რამ არის, არა თუ მართა ქართულს, თითქმის მთელს მსოფლიო პოეზიაშიაც ნაღელიანი გულის ასეთი გამოხატებით გამოხატვა, „ცოდელითა სადგურის“ ასეთი საშინელიებითა და თავ-დავიწყებით მიტოვება, თით ბიოგრაფიკი, ბნი ი. მეუნარგია, რომელიც კი მკოდნა სახელოეან მგოსანთა დიდი კავშირისა და დანაღლიანებული სულის ხელოეანურათ, პოეტურათ გამოხატვისა, ამბობს: „კარგათ რომ თარგმნოს კაცმა ბარათაშვილის ლექსები: „ჩემს მერანს“, „სული ბოროტო“ და ბირონის „ღონ-ტუნანში“, ჩაურთოს-ან „ჩაილდ-პროლდში“, არა მგონია დიდებული პოეტის ქმნილებების ერთობა დაირღვას. ისე მწიარეთ და სწორეთ არის ამოთქმული იმათში კაცობრიობის საყვედური ბოროტის მხედრის წინააღმდეგო“. მართალია, ლერ-მონტოეი, ბარბიე, და ჰენინე დიდა „სიამოვნებით მოაწერდენ ხელს ამ ლექსებსა“, მაგრამ დიდი ბრიტანიის დიდებული პოეტის შესახებ კი, ცოტა არ იყვის, საეჭვოა, რადგან იგი მეტის-მეტათ ამჟამი კაცი ვახლდათ..

*) ის. „გვალი“, № 8.

ნ. ბართაშვილმა ამ ლექსში უარ-ჰყო თვისი მამული, — რაა, მოეშორდე ჩემს მამულსა“... ანუ — „ნუ დაეიარსო ჩემს მამულში, ჩემთა წინაშე საფლავს შორის!“ ისე, როგორც შემდეგ მეორე დიდატ გამწარებულმა პოეტმა შესძახა თავის სათაყვანებელ წმინდა საგანს:

„უფრონის ღირსი ხარ, შენ, საქართველო!...“ მაგრამ არ იფიქროთ, რომ ეს თავაწიწარული ჯოჯობნეთური სულის თქმა და აკენესა გულისა“ შეურისა და ქვენა გრძობათა უფსკრულებიდან მოხებუდეს. არა. სახელოვან, დიდსულოვან სასტიკსა და გასაშტერებელ უარის ყოფაში მხოლოდ უძირო, ღრმა სიყვარულის ცეცხლი ინატება (გენიოსთა სულის ამ გვარი თვისება კარგა აქვს ახსნილი იტალიის მეცნიერს, ჩეზარე ლამბროზოს) და ფერმიხილი, ღრეობით შვის სხვითა ხილვას მოკლებული სატრუო, მაინც სატრფო და საყვარელი. საოცარი გრძობაა, მაგრამ ეს ფაქტია ფსიხოლოგიისა.

ეს სახელოვანი „სულით ობოლიც“ სწორეთ ამ გვარი მძულვარებით შორდება მამულს და იღუპება. მაგრამ გულს მაინც რაღაც ხსოვს და ამ გულმა უკანასკნელ ჭამს წინასწარმეტყველებრივი საიდუმლოებით უჩურჩულა მას:

„გულათ ხომ მაინც არ ჩაფლავს ეს განწირულს სულის კვეთას!..“

ღ ზეს უკალი, შენგან თელიდა, მერანო ჩემო, მაინც დაწყება!“

ამ ნაირთ, როგორც ხედავთ, საქართველოში პირველათ მხოლოდ ჩვენი პოეტის ღირიკას დაედგა საფუძვლათ ახალი ევროპის დიდი პრინციპები. ეს პრინციპები იყო: თავისუფლება და ადამიანის ინდივიდუალური ძალთა განვითარება, ზნეობრივი ბუნების სიაღარ-მართლედ და გულწრფელება. ბართაშვილი, არა თუ პირველი პოეტი, პირველი მოაზრეც არის, რომელმაც გადმოიტანა საქართველოში ეს იდეალები... ჩვენი უდიდესი ჰაბუკი იმ სურვილით იყო გატაცებული, რომ რამე საქმე გაეკეთებინა, და იმან, მართლაც, შესარულთა ისეთი სასიქადულო საქმე რომლის ღრმა მნიშვნელობა და დიდი ღირსება ქართველთათვის, მგონია, კარგათ წარმოადგენილიც არ ჰქონდა ჩვენ პოეტს. სიყვდილმა გამოსტაცა უმეღურ საქართველოს თვისი სვესანიშნავი შეილი, რომლის პოეზიის ვარდის კოკორი ის-ის იყო იფურჩქნებოდა და საოცრების გადაშლის წუთებში იყო.

ჩვენი დიდატ ნიქიერი კრიტიკოსო, ბ-ნი ნ. ი.

ნიკოლაძე, 1) ბართაშვილის „ჩემს მერანს“ თელის „ხალხის პოეზიისა და გენიოსის ნაწარმოებთა“ და ამის გამო გამოთქვამს შემდეგ აზრს: „თუ სახეში მივიღებთ, — ერთ-მხრივ, რომ ნ. ბართაშვილის ლექსი თან-და-თან უკეთესდებოდა და, მეორე მხრივ, სულ-მნათი პოეტი ძლიერ ადრე, მეტათ ემაწილო გამოვსალმა წუთი სოფელს, — მაშინ კიდევ ერთ მსგავსებას ვიპოვებ მას და ლერმონტოვს შორის (პირველს მსგავსებას კრიტიკოსი პოულობს ლექსის გარეგან ფორმის გამოთქმა-გამოხატვაში). უთუოთ, ჩვენი პოეტი, როგორც ლერმონტოვი, სამშობლო პოეზიასა და მწერლობის განვითარების საქმეს უდიდესსა და უადრეს იმედს უქაღიდა და, თუ დასკოლდა იმას მომეტებულ ხანს სიცოცხლე, მაშინ მისი ნიქე, ტლანტი ისე განვითარდებოდა და მისი მოღვაწეობა მწერლობაში ისე განმტკიცდებოდა, რომ შორს დატოვებდა და ძლიერაც დააჩრდილებდა ყოველსავე მას, რაც ემაწილობის დრის უწერია პოეტს და რაც ახლა შეადგენს საუკეთესო განძს ქართულ პოეზიისა და მწერლობისას“...

და დღეს კი, თუ გსურთ, მიწვევით ამ „საუკეთესო განძს ქართულ პოეზიისა და მწერლობისას“, — თქვენ ჩაუთქრდით, ღრმათ ჩაუციკრდით ამ ქარიშხალსავით ავარდნილ დაქრილი გულის შემმუსვრელ ცეცხლის ალს, ხან ღრუბელთა ნაკრების შორის მფრინავ მიმინოსავით, ზოგჯერ ტრედსავით მშვიდსა და მიწუნარებულს; ზოგჯერ მზესავით ნათელსა და მას ცხოველ შეუქსავით მიმზიდველს, ხან სიყვდილზე მიმდგარს სხელსავით ღონე მოწყვეტილს და ფერ-მკრეხლს; ხან უდიდესი სიყვარულის და იმედის ნუგემ-მცემელი ნეტარებით შემოსილს, ხან კი აუტანელი ვებისა და ჩაწყვიდადებული ცხოვრების ზეირთთა ცემით დავაგაზაბებულს... ღოდსავით მძიმე და აუტანელი მწარე გრძობა იპყრობს თქვენ არხმესს, როდესაც კითხულობთ დიდი ნაღველით აღსავსე გულიდან ამომსქდარს ლექსს:

„სულთა პოეტო, ვინ მოავსებო ჩემად წინამღვირად,

ჩემის გონების და სიფიცხლის შენ აღმავითობად? მარჯუა, რა უფუ, სად წარმადე სულის მშვიდობა, რისთვის მომაცადე ემაწილის ბრძა საწმუნუება?“

1) სკეირველია, დეწრთმინი, ამ მწერალის ამავე დამის, მთელი ქალაქის დუქან-ბაზარი უნაქოების, რომელთ სასული — ლეკიონ, ნაწერებით აიკოსოს, და ნიკო ნიკოლაძის ნაწერების გამომცემისათვის კი თავს აწვიან იწყებს. ნეტა რა უნდათ ამითი დაამტკიცონ?..

ამას უკმალოდ ჩემს ცნობებს, უმჯობეს გეტყობა?
თითქოს მძაღვლი ამას სოფელად თავისუფლებას,
ტანჯვათა შორის საიქითა დაისასხვად
და თვით ჟოჯონების სამოსტად გარდაქმნევალი..

წუკულებზე იქნას დღე იგი, რას შენთა ღმერთათა
ზნებთა მივანდობდი, გუმსკეპდობდა, ჩემთა გულის
თქმათა!

„მას ჰქვია ჩრის დაუკარგვე მშვიდობა სულსა,
და გერც დედაგანი გენათანის მიკვლენ წუწურებლსა!
განგვიჩი ჩემგან, ვი მანდურო, სულა ბორატო!
რას გარ აწ სოფელად დაშუენიდა უსაგნოთა, მარტო,
ტკბოთ უწმუნო, გუდათ უნდა, სუდათ მამკრან-
ლი?“

გაი მას, ვისაგან მოხვდეს ჩელი შენი მსახრადი!“
სასოწარკვეთილებაში ჩაეარდნილა პეტრისათვის
ახლა კი ყოველგან უნუგეშობისა და სრული უფიქ-
რობის ღრმა სიმწარეა. ეყრავითარ სიკეთესა და ნუ-
გეშს ეღრარა ხედავს თავის ვანელილ ცხოვრებაში
და გულ დამწვარი საშინლათ ჰკოადებს და იძულ-
რება...

მერე ვინ? ის დიდი ჰბბუეი, რომლის წმინდა,
ნაზი და მდიდარი არსება თავისი ქვეყნისა და მოძ-
მეთათვის ტეშმარტი და კეთილი ცხოვრების მინი-
ჭების სურვილითა თათლის საწთელით ასე უღმერ-
თოთ დაწედა და დადნო. სასოებაზე ხელაღებული
და ღრმა უნუგეშობის ზღვაში ჩაეარდნილი პოეტის
ენით გამოუთქმელი მწარე სიტყვებით წყველის თა-
ვის ცხოვრების ამ აუტანელ, საშინელ ტრაგიკულ
მომენტს და შეჩენებით ისვენებს იმ „ბორატ
სულს“ (ბაირონიზმი), რომელმაც ამდენი ნაღველი
შეასხა და მოუსპოა სიკუდილუ... ტეშმარტი, საში-
ნელი მდგომარეობა... სულის მოძრაობის და გრძ-
ნობათა, ადამიანის მთელი არსების ნაღველიანი გო-
დება და განუსაზღვრელი ჩივილია ამ ლექსში საოც-
რათ გამოხატული...

პოეტი წუთისოფლისგან აღარაუფერს აღარ მო-
ელის... იგი სულის ტანჯვათა გაუქარეველ ცეცხ-
ლს ევლარ შეიშობს, დაობლებული და დაღალდუ-
ლი გულის ჰრიალბით ევლარ მორჩენს, იმიტომ
რომ ბედნიერებას, თავისუფლებას არ იძლევა, არც
კერძო პარადი, არც საზოგადოებრივი ცხოვრება...

„დამწროლად ჰმანს სასტეგან, თან წამბიტატე უკ-
ვილი,

მანსოვლებული საიცოცხლის, სუნწელებათა ადვილია!
იგი ნადავტ იფურთა ტყარათგან იყო ნამაღი;

დრომ უქმურმან აწ ცრემლით შესვარა მისი ზღ-
ვილი..

„მოძულეზულს სიცოცხლეს“ მისთვის „გაუბ-
შირებოა მწარენი ჰირნი გულისა“, რომელსაც საუ-
კუნოთა გადაუწყვეტია „დაკარგვა სინარულია“...

რომანტიკული მღვრეა საწუთროზე, სასო წარკვე-
თილი, ნაღველიანი გულის ღრმა გოდება, ანუ აგრე
წოდებული ბაირონიზმი ცხოვრების უბრალო და
უწინაშენლო მოვლინება როდი ყოფილა. მან ლი-
ტერატურაში მოახდინა მთელი რეველიუცია,
საუკუნოთა დასცა და დაარღვია ტრადიციული
კლასიციზმისა და წარმოშობა საოცარი, სრულ-
დესი ნიჭის მგოსანნი და მწერალნი. ცრუ კლასი-
ციზმის მიერ შექმნილი „ბორატებაო, ამბობს შარ-
ლეტურნო, დიდი იქნებოდა, თუ რომ აღორძინების
ხანის ლიტერატურა სრულათ სათუთა არ ყოფილი-
ყო. საქმე გათავდა იმის სრული განძევებით თან-
მედროვე ცხოვრებიდან. იგი ისე წავიდა, როგორც
მივიდა. მწერალთა მცირე გუნდმა შესძლო წასუ-
ლიყო მიმდინარეობის წინააღმდეგ და შექმნა ის სა-
ლიტერატურო მოძრაობა, რომელსაც სახელათ ჰქვია
რომანტიზმი და რომელიც აგრეთვე, თავის მხრით,
ახლა უკვე სრულათ დასრულებულია (исчерпано)! ჰ)
რომანტიზმი და, განსაკუთრებით, ბაირონიზმი იყო
შესანიშნავი სექტრეების გენიუსურა აზრით ჩხრეკა
ცრუ კლასიციზმის წამოაქედათა, ერთი მხრით, და
სახელთვან შეილთა სულის ღრმა ოხნრა, რომელიც
ეყრ მიმწედარიყო ბუნების და ისტორიის კანონ-
ების სიღუძლო, დაფაულ აზრს, მეორე მხრით.
იგი დარწმუნდა, რომ რელიგიურ დოგმატს და გად-
მოცემას, ლევენდარულ ამბებსა და ძველ კულტ-
აზრს და ნაყოფი აღარ აქვს, რომ დღევანდელ ცხოვ-
რების საზიზღარ სინამდრეებსა და წუქმეში გული და
გრძნობა ადამიანისა გაქვეყნებულა...

საუკეთესო შეილთა მიერ „სიკვილილისა და ჯო-
ჯონების სადკურის“ მიტოვება და განშარება, „სუ-
ლით ობოლთა“ განუსაზღვრელი ოხნრა და გოდება
არ ყოფილა უმინზეზო და უსაბუთო. იგი პირ და-
პირ ლოლიკური შედეგი იყო მაშინდელი ცხოვრ-
ებისა და ისტორიისა...

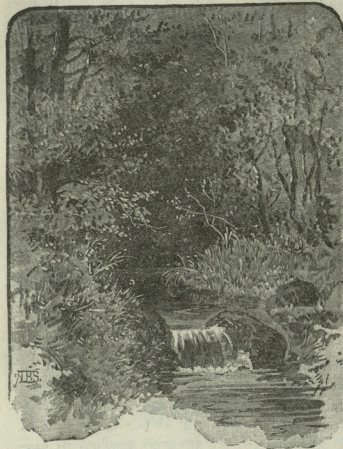
მე მკონია, ნათქვამი საკმაოთ ახასათებს და
ხსნის ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიას და პირო-
ენებას, მის ზნეობრივ ღირსებას და დროს, რომელ-
შიაც ცხოვრებდა ჩვენნი დიდი მგოსანი. მთელი იმი-
ნი ნაწარმოები ცხადათ გამოხატვენ საქართველოს
უკეთესი წარმომადგენლის სულიერ მდგომარეო-

2) „Литературное развитие различных племенъ и народовъ“, III. Литурно. გვ. 367, 1895 წ.

ბას. ნ. ბარათაშვილი ეკუთვნის პოეტთა იმ მცირე გუნდს, რომელიც მშობელი ერის ტანჯვით იტანჯებოდა, დასტრინიან თავის ქვეყნის და საღვთის უბედურს მდგამარებას...

ხომალელი.

(დასასრული მესამე წერილისა).

სხვისია, სხვისი!..

მხოლოთ ერთი წელი, ერთი შეწინიერი წამი გაატარეს მათ ერთთ. შემდეგ... ირინე ავით გახდა, სრულიად უცხოთ, მოულოდნელათ და ერთ კვირეს შემდეგ მისი ქმარი თავზარ დატყეპული უგრძობლათ მიდევდა მის კუბოს. დაუფარცხნელი, გამხდარი, მოქანკული, იგი გავდა შეშლილს... თადეალუწული, ჩუმით მიდიოდა ის იქით, საითაც მის ორ მეგობარს მიჰყავდით. ის თითქო და-მორჩილებოდა თავის ბედს და აღაზარით ხატედა მწუხარებას. მხოლოთ ერთხელ კა, როდესაც მისი სახლავის ძალით მოშორება მოინდამეს, მას საშინელი ქვითინი ამოსკდა გულიდან.

— ირინე, ირინე!.. შესაზარი ხმით იმეორებდა ის მარტო ამ ერთ სიტყვას.

მაგრამ მალე ისე დაშვილდა, გაყურდა. ის

უაზროთ უყურებდა მესაფლავეთა მუშაობას და თითქო ეგრ შეგენო, რას აკეთებდენ ისინი. ისინი კი სულ ჩქარობდენ, საშინლათ ჩქარობდენ... საკვირველი სისწრაფით იცებოდა საფლავი...

გავიდა ცოტა დრო. მან მიატოვა ქალაქი და სამუდამით დასახლდა თავის მამულში, ზღვის პირათ, სადაც ყოველი ირინეს მოაგონებდა. სვედით საესე დღეები შეუმწინელოთ გადიოდენ მარტოობაში. მას აღარ უნდოდა არაიხი ნახეა, გაშორდა ქვეყანას და ეს განმარტობა იყო მისი სიყვარულის, მისი ერთგულების გამოხმატეელი. ირინე ეტრას დაყვედრიდა: მან უაჩქო სიოცხლე. ყოველიფერი სახლში მან განგებ ხელუხლებელი დატოვა, სწორეთ ისე, როგორც ირინეს სიოცხლეში იყო. არც ერთი სურათი, არც ერთი უბრალო ნიეთი არ დაუძრავს ადგილიდან. დანიშნული წიგნი, დავიწყებული სათითე, დამქნარი ყველეტი, მწარე მოგონებას იწვევდა მის სხივანში და ამ სიმწარეში იყო რალაც შეება, თითქმის სა-მარეება. ზოგჯერ მას წარმოუდგებოდა, რომ ირინე ზღვის პირზე დასეირნობს, რომ, აი, ერთი წამიც და ის ძველებურათ მხიარული შემოაღებს კარებს... მაშინ იგი თვითონ მიდიოდა მის საძებნათ და მიმოივლიდა ირინეს საყვარელ ადგილებს. მაგრამ ყველას რალაც სამგლოვიარო ფერი ეღვა, ყველა დადუმებულიყო, თითქო ეშინიათ განფანტონ მისი წმინდა მწუხარებაო. ლურჯი ზღვა სადღაც შორს ძველებურათ უერთდებოდა ცივ გუმბათს და, ცხელი მზის სხივებში გამთბარი, ნებეგრათ მოსვენებას ეძლეოდა. კლდის უზარ-მაზარი ნატეხები პატარა კუნძულებ-ვით ძველებურათ ნახეგრათ იმალებოდენ წყალში და ზედ ამოსული პატარა ხეები სიღრმეში ციციმებდენ. აფრა დაკეცილ სასეირნო ნავს მიძინებოდა და შრიალა ზეირთები ნელ-ნელა აქანებდენ მას, ამათ იწვევდენ შორ ზღვაში. მაშინ იგი მოლალოლი ბრუნდებოდა ოთახში და კვლავ იწყებდა მისი სურათების თვალეგრებას, იგანებდა მის სიტყვას, მის ღმიღს.. მთელი საათობით ნაღელიანი უმზერდა ირინეს შეწინიერ პატარა ქანდაკს, რომელიც მუდამ თავის სამუშაო მაგიდაზე ეღვა და რომელიც საკვირველი ხელოვნებით გააკეთა ერთმა გამოჩენილმა მექანდაკემ. ირინე განუშორებლათ მასთან იყო, ის გძნობდა მის სუნთქვას, ესმოდა მისი ხმა, ეალერსებოდა, როგორც ცოცხალს...

ასე იყო იმ დრომდე, ვიდრე... ვიდრე ირინეს მოგონებამ სხვა ფიქრს არ დაუთმო ადგილი.

ირინეს სურათება ნელ-ნელა სადღაც მიიმალოენ. მთელმა სახლმა სულ სხვა სახე მიიღო. თითონ ის ხშირათ დადიოდა სადღაც. საუცხოვო ქანდაკი აღარ აშვენებდა მის ოთახს: ერთ დღეს მან ფთბი-

ლათ, რაღაც გაუგებარი მოკრძალებით გაიტანა იგი შორს, შორს-ბნელ ოთახში და ქალღმერთი გახეყული ძირს იატაკზე დადგა. ამ დღეს მას პირველათ მოელოდა...

და, „აი, ისიც მოვიდა, ახალი უფალი სახლისა. მოვიდა მზიარული, ლამაზი, ახალგაზდა. სახლში ცელავ გაისმა მზაურობა, სიცილი. გაქრა სევდიანი მართობა და ირინეს სული, შეწუხებული, მტრალი, შეუმჩნელოთ გავიდა, გაქრა სახლიდან...

უდარღვლა დღეებმა იწყეს დენა...

შენიერი საღამო იყო. თეთრი მანოლია და მათობელ სუნელებას ჰგუნდა არე-მარეს. ცაზე გაფანტულ თეთრ ღრუბლებს და შორეულ თოვლიან მთის მწვერვალებს ოდნავ ეარდის ფერმა გადაჰკრა. ნავით სეარობას შემდეგ ისინი ისხდენ გარეთ და ჩუმად ტკბებოდნენ ბუნების შეწინიერებით. მთელი ბუნება ნეტარებით, სრული ჰარმონიით იყო გამსჭვალული. მხოლოდ შავი ზღვა, ამ ადგილს ყოველთვის შეწინიერი, უკმაყოფილოთ ეალერსებოდა კიდევებს და მის ჩუმ, თავშეკავებულ შრიალში მას რაღაც გაეკვირვება მოესმოდა.

—მართლა! — უცრათ რაღაც მოაგონდა ფიქრებში გართულ ქალს და ზეზე წამოხტა, — მოიცა, რა გაჩერო! — დაუმატა მან და მოხდენილი ტანის რხევით ოთახში შევიდა.

—შენ სრულიად არა გაქვს გემოვნება, — ოთახიდანვე დაიწყო მან ერთ წუთს შემდეგ. — გაგანილა ამისთანა შეწინიერების საღაც სიბნელეში დამალვა? — საყვედურის და გაბუტვის კილოთა ამბობდა ის. — რა შეწინიერო! კინაღამ გაეტეხე... ვისია?

ამ სიტყვებზე მან უკან მოიხიდა: მას თავს ადგას ის და ხელთ ეჭრა ირინეს დაეწეებული ქანდაკი.

— ოხ, ღმერთო, რა მოუსტეწარი ხარ! რა გინდოდა იქ, რა?! სხვისია, სხვისი... ჩემი არ არის.

და მან თითქმის წაართვა ხელიდან.

— შენი არ არის? — მხოლოდ ეს და მოახერხა შემკრთალმა ქალმა.

— არა, არა! ჩემი არ არის!.. დაბნეულათ იმეორებდა ის და თან საჩქაროთ მიჰქონდა ოთახისკენ.

ან. დეკანოზიშვილი.

ბიბლიოკრაფია.

Оберкъ виноградарства и винодѣлнй въ Гуріи и Мингреліи вв. Е. Накашидзе. Тифлисъ. 1896 г.

(გაგრძელება *)

დგლის მდებარეობაც, ჰაის ზომიერებაც, ნიადაგაც და სხვა პირობები ხელს უწყობს გურია-სამეგრელოში ეახის გაშენებას. მართლაც და აქაური მკვიდრნი უხსოვრის დროიდან მიღედენ ამ საქმეს. ეახი აქ საოკრათ ხარობს ნამეტნავათ ტყეებში. ნახევარი აკშინის სისხლა ეახი აქ იშვიათი მოკლეა არა. ველურ ეახს შეზღებთ თითქმის 3000 ფუტის სიმაღლეზედაც კი. რომ ძველის-ძველათ ცოდნით ამ მხარეში მამულის გაშენება და ღვინის დაყენება — ამას მოწობენ ჰამეროსიდან მოკიდებული მრავალნი უტყობლნი მწერალნი და მოგზაურნი. თუ რა დიდი მოსავალი ყოფილა ყურძნისა და რა ყურადღება ჰქონია ამას მიქცეული — ამას ლალოდებენ ძველიდანვე დარჩენილი ქვის ჰახაკების (სატკილეები) ნაშთნი. ამათი სახელი არც კი იცის ახლანდელმა ახალმა შთამომებამ. ამასვე გვიმტკიცებენ ძველბურთი ეგება საწინახლები, ჰურები და სხვა; ამისივე საბუთი არის ყურძნის კულტისთვის დაწესებული დღესასწაულნი და ჩვეულებანი, რომლებიც დღემდისაც დარჩენილან ხალხში 1)

*) ის. „კეხი“ № 6.

1) აქ გამოტეგებით ზოგაერთ უფრო საყურადღებო ჩვეულებებს. გურიაში უოკელანს, სოლო სამეგრელოში ზოგ ადვალას გალანდა საღამოს (სად წელიწადს) ისიდან „აგუნას“ დღესასწაულს. ეს მგერობრობას შექმდეში: სასდის უფროსი ეველა თავის ოჯახის წევრების თანხლებით ანთოუფი თაფლის სახთლებით მიდის მარანში ან იქ, სადაც საწინახელი დგას; თან მიაქვთ სპახურება, მოსასწული დორის თაფი, ღვინო და სხვა. სასდის უფროსი აიღებს ცულს ან თიხს და უუთ დაუწვეებს ნებას შირქვე-დანსობლ საწინახელ და ამასთანავე სიმღერთ დაიწვეებს შემაღებს:

„აგუნა, აგუნა, გამოიარო!

ბასვი, ასკანა გამოიარო,

ოღმსუ. ორგობე გამოიტანო!

ჩვენ მამულმა უურძენია!

სხვის მამულში ფურქელი!

ჩვენ ქალებს ეახი და აბრეშუმი!

სხვის ქალებს ტარე ღ კვირის-თავიო!.. და სხვ.

ამ ადგილებს მუდამ მზე აძლევს მსურველებს და ყოჩბინს კარგათ ამწიფებს. თუ ყოველგვარ ნიადაგზე აშენებენ მამულს, მარა ყოველგვარ ერთნაირათ არ ხარობს ვაზი; ღვინოც ყოველგვარ კარგი ღირსებისა არ მოდის. ადგილობრივი ვაზისათვის სა-

ამ სიმღერსე სსკებიც ესმარაან და იმეორებენ სამეორ. შემდეგ მატანელ სსოვავებს შექმნიან, სსკ-შეველს დაეკმევენ, და სსლში ბრუნდებიან.

აგუნს უნდა უფთვილიყოს გრძობ-თაყვანის მკემ-ლობის დროინდელი მიწის მოსავლის მფარველი დემერ-თი. პასვი და სვანა გარკი ღვინის მოსავლით განთქმუ-ლი სოფლებია გურაში. თვით სსკლებია ამ სოფლისა უნდა წარმომადგარიყოს ღვინის დემერთის —პასუსისკან (პასეა), სოლო სვანა —ნეის შვილის სვანისასკან. ეს უკანასკნელი ზოგიერთი ვარანტით პასუსისკანც არის წარმომადგარი.

ამგარევე ჩვეულებას სამეგრელოშიც. გამოაცხობენ სასაღწლოთ ოთხ სსკაბურს, ჩააწობენ გიდეღში (ეურძნის სსკრეფი გურჭეღი) და წაადებებენ პატარა ქალს მარნში. ამავ დროს ქალის შესსკედართ მარნი-დან გამართლს პატარა ვაგი, რომელსაც თან მოაქვს ერთი დოჭი ღვინო. ესენი შეკვადრისთანვე დაეტაკებიან ერთმანეთს და ცდილობენ სსკაბურების ან ღვინის წართ-მეკას. გამარევეული შედის მარნში და თან მიაქვს წა-ნარბთქეიც. აქ თავს იურთან ოუჰისს დანარჩენი წერე-ბიც; სსკაბურებს და ღვინოს შექმნიან, სწანსელზე უკანსებენ ვოხს და თანვე მღვრან.

„ოი, გიდეღო, გიდეღო!

ჩვენ მამულში კია ეურმენიო!

სსვის მამულში მარტო ფურეღეო!..“

ვაქმ თუ აუბას ქალს, —მამინ კარკი მოსავალი იქ-ნება ღვინისა და პურის; თუ ქალმა აუბას, —მამინ კი ბეკრე შოკა ანრეშუმი და სსოვავლით უვეღფერი, რა-საც ქალები ავათებენ.

როველის გოთაქვას შემდეგ ზოგან იცინ კიდევე „როველის გიორგობას“ დღესსწავლობს. ამ დღეს და-ჭქლავენ ოსსს, ან მამდს (სიმდიდრე სიღარიბის კვლო-ბაზე) ჭმობადეებენ ფელამუშუს (თათარს). სსლის უფრო-სი მოკიდევის ზურგზე პატარა ვაგს, ან ქალს (ზოგიერთი-ბი უარდლოთ სსანს წამოისსმენ) და შემოიდევის კოსს, მამულს. აქ ვაგებს წაცხებს ფელამუშს და ისურვებს, რომ ისინიც ისე მოხსენიდეილენ ეურმნის დიდი მოსავლი-ბით, როგორც თვითონაა; სოლოვე მოხსენიდეილი თავის მამიე ტკირთ ქვეშ.

უვეთსო ნიადაგათ ითვლება მდნარი 1), სსხრო 2) და დობარს 3), იზაბელასათვის კი ეწერი 4).

წესიერთა და რიგზე გაშენებული მამული აქ არაოდეს არ ყოფილა. რაც იყო, —ისიც, მოუსკელობის მიზნით, აჩხეს დამლობ ადგილებში და სსხნავ-სა-თესათ ვადაქციეს. ამ ადგილებში თითო-ოროლო-ლა ვაზინი ანუ, როგორც გურიანში ამბობენ, ეენვა-ხინი ხე თუ დარჩენილა და ისიც საჩრდილობელით. სამაგიეროთ ეზობებში კი უსათუოთ უფავოთ არ და-ტოვებენ ხეს. აჩხილი მამულების სამაგიეროთ იწ-ვეს გაშენება იზაბელას ანუ, როგორც ადგილობ-რივი ეძახიან, ადესას ვაზის (Vitis Labrusca). იზა-ბელას ნაცარი (Oidium Tuckeri) არ ედება და ფი-ლოქტერაც ნაკლებათ ჰკიდებს ხეს.

თუმცა ძნელი მამულის სეღის რაოდენო-ბის განსაზღვრა გურია-სამეგრელოში, მარა შეუძლე-ბელი კი არ არის. ზოგიერთ ზეგნებზე და ფერდობე-ზე კიდევ დარჩენილა ძველათ გაშენებული მამული. ამ უკანასკნელის კვალობაზე ხესა და ხეს შუა 4 — ნ საყენამდის უნდა ვინგარიზოთ. ამ ანგარიზით ქვევანზე 25 - 60 ძირ ხემდის გამოდის. ეს რიცხვი რომ ვაგასშუალოთ, —ქვევანზე 40—42 ძირ ხეს მივიღებთ. ამნაირათ სსხეში უნდა ეიქონიოთ, რომ ქვევა უდრის 40 ძირ ხეს. ამ გვარი ანგარიზით მი-ვიღებთ შემდეგ ცნობებს:

	ძ	ე	ვ	სულ
	მდნარი	დაზარა		
სამეგრელო	სსენა. მს.	12960	760	13720
	ზუგდ. მს.	19706	144	19850
		32666	904	33570
გურაში ო.ზ. მს.		16480	74	16554
	სულ	49146	978	50124

დიდ მემამულეებთ, გურია-სამეგრელოში, თავიდა-ზნაურნი ითვლებიან. უდიდესს მემამულეს 25 ქვევა-ზე მეტა არ ექნება, სოლო უმცირესს —სამ ქვევანზე ნაკლები. თითო კომლ გოხსკაცზე (გურულათ ყა-ზახზე) მოდის მეოთხედი ქვევიდან მოკიდებული რვა ქვევიადი. მამულსა და სსხნავ-სათეს ადგილებზე შო-რის დამოკიდებულება ასეთია: 1:2, 1:9-მდის.

გურია-სამეგრელოში 150 სხეა-და-სხეა ნაირი ყურძენია. ყველას, რასაკვირველია, ერთნაირი ღვი-

1) თისს და ქვა ნარევი, სიღამდლით მდიდარი.
 2) როგორც შირველი, იმ გარწვეთ, რომ აქ მეტი ქვა და სსეში ურკავა.
 3) თისსნარი, ან დრბ, სიღამდლით ნაშითი მო-შკურესოთ შედებილი.
 4) თისსნარი და თისს ნარევი, მამიე, მადან დრბს ნიადაგი, წითელი ანუ რუს-მოკეთილო ფერის, სიღამ-დლით დრბი.

ნო არ უღებდა. საუკეთესოთ ითვლება გურიაში ჩხაგური, ჯანი და მტკვანდიდი (წითელი და შავი ყურძენი), ხოლო სვანური და ჩვიტდურა და კოლოში (შავი და თეთრა ყურძენი) სამეგრელოში. ამ ყურძენების ღვინო განთქმული იყო თავის საუკეთესო ღირსებით, მარა სადღა ახლა?

ნაცარმა გაანადგურა მალღარი. სულ მოკლე დროს განმავლობაში გაანახევრა ყურძნის მოსავალი. შემდეგ თან-და-თან უფრო გაძლიერდა და გავრცელდა, რის მივინებთაც თითქმის სულ მოისპოა საუკეთესო ვაზები. ჰუტიკობენ ეითომ ეს სენი შემოპყროლოდეს იზაბელას 1850 წლებში. მის გავრცელება-გაძლიერებას ხელს უწყობს გურია-სამეგრელოსი თბილი და ნოტიო ჰავა. უკულმართმა ბედმა ნაცარიც არ აკმარა ვაზს; მას გაუჩნდა კიდევ ახალი მტერი — ოზი (*Plasmopara viticola*). ეს სენი დიდთ გამძვინვარდა ამ ხუთი ექვსი წლის წინეთ. ის დიდ ენებას აძლევს დაბლარს და იზაბელას; მალღარს კი უფრო სუსტათ ეკიდება. ოზს ზედ დაერთო კიდევ (*Sphaelocoma ampelinum*). ამ სოკოს სახელი ჯერ არც კი აქვს ჩვენ ხალხს. ის ჰკიდებს ხელს იზაბელას და დიდ ზარალსაც აძლევს მოსავალს. არის კიდევ ვაზის ავითყრობა — კიბო. ეს უჩნდება განსაკუთრებით დაბლარს ნოტიო ადგილებშ.

სოკოებს გარდა ვაზის გამანადგურებელი მწერებიც არიან. ამათ შორის ყველაზე უსამინდესია ევენახისათვის თვალთ უჩინარი მწერი — ფილოქსერა. სამეგრელოში ყოველგან მოდებულა ეს მწერი; გუროის მამულებში კი ფილოქსერის აღმოჩენა ჯერ საეჭვო არის.

აბმოსფერულ მოვლენათაგან ზარალს აძლევს ყურძნის გურია-სამეგრელოში ქარი. ეს ზდება ყურძნის დამწიფებას დროს. ქარი აზარალებს მარტო იზაბელას. ამ უკანასკნელს არ აქვს მაგარი დერძი, რის გამოც დამწიფებას შემდეგ ყურძენი დიდ ხანს იცავს ძილებს ხეზე. დიდი ყინვები და სეტყვა არც ეს გურია-სამეგრელოში, მარა სამაგიეროთ გაზაფხულის სუსხი აძლევს მამულს დიდ ენებას. უთოვლ-ყინვო ზამთრის გასულს ხშირათ თბილ ამინდებს იჭერს. ეს იწვევს მცენარეებში წენის მოძრაობა-შეშობას; მცენარეებს გამოაქვთ კვირტი, მარა უეცრათ სიცივნები ღდება და წვავს გამოღებულ კვირტსა და ყვავილს.

დაზიანებული მამულის წამლობა გურია სამეგრელოში დიდათ არაა გავრცელებული; სოკოს ავითყრობას (ნაცარი, ოზი, ან გრაკოზი — *Sphaeosema ampelinum*) წამლობენ გოგირდით. დაბლარ ევენახებს უწამლოთ არ ტოვებენ, ხოლო მალღარის წამლობა შეუძლებელიცაა. მალღარი ვაზენებულთა

უკანაურ მაღალ ხეებზე, ვაზი გაბანდულია ყველა მტოებზე.

როგორ აწენებენ გურია-სამეგრელოში ახალ მამულს? თუ როგორ ადგილებს აძლევენ უპირატესობას და რა გვარ ნიადაგს ირჩევენ. — ამაზე ზევით ეილაპარაკეთ. აქ პირველათ უნდა მოვიხსენოთ ის, რომ დანიშნულ, გასაშენებელ ადგილს შემოავლენ ბენ ღობეს ან ღრმა თხრილს. ამ ადგილს მოხნავენ კეით და ან, თუ ფრიალო ფერღოა, მოთოხნიან თოხით და დათვეს ზედ სიმინდს; სიმინდს ორსამ წელიწადს შემდეგ შეცვლიან ღობით, მიერ კიდევ სიმინდით და სხვა.

ღარავას შემდეგ ვაზზე დიდი ზრუნვა აღარაა საჭირო. ყურადღების მიქცევა უნდა იმას, რომ სანამ ვაზი არ გაიზრდვა, ადგილი არ გამოშალოს და საქონელმა არ გადატყვიროს ვაზის ჩვილი რქები. თვით ვაზის გასხლეა, ევენახის გაწმენდა ხდება გაზაფხულზე და ზოგჯერ შემოდგომაზედაც. ეს მდგომარეობას შემდეგში: ხეს გადაჭრიან წვერს, დაუმოკლებენ სალ მტოებს, ხოლო გამხრებს სულ მოაშორებენ; ერთი სიტყვით, ხეს გადასხებენ. ვაზს ძირს ჩამოიღებენ, გამხმარ ლერწებს მოაშორებენ და ხის შესაფერათ დაამოკლებენ და ხეზედევ აიტანენ. ამისთანავე ვაზის გასამოკლებლათ (დააწვენენ) ლერწებს. დამავინება მდგომარეობს იმაში, რომ ღელა ვაზიდან გადაწვევენ ლერწებს, ჩაწვენენ ხის ახლოვე გაკეთებულ თხრილში, შემოაძრობენ ძველ ქერქს, ცუტას კიდევ დაჭრიან რამდენსამე ადგილს, დაამავრებენ ხის კაცეობით, ჩაყრიან ნაკელს და მოგოზენ მწიით. ამანართ დამავინებული ლერწი ერთი წლის განმავლობაში იკეთებს ძირ-ფსოებს. შემდეგ ამას მოაჭრიან დღევაზს და ვადარგვენ, სადაც საჭირო იქნება.

გურია-სამეგრელოში, როგორც იმერთშიაც, მამულის განახლება ერთბაშით არ ხდება, არამედ თან-და-თანაობით. დღეა ვაზი თუ დიდი ხნისაა, — მის ლერწებს ამავინებენ, რომელთა შორის საუკეთესო დედოს შესაცვლელათ რჩება იმადე ხისთვის. უფრო ხშირათ განახლება იზაბელას ეჭირება, რადგან ის აღრე ფუჭდება.

გამოანგარიშება იმისა, თუ რა ჯდება ერთი ქცევა მალღარის ვაზენება ან მოვლა-შენახვა ძალიან ძნელია. მალღარი ყოველ წლიობით ხარჯს არ თხოულობს; როდესაც ხარჯი უნდება, — მაშინაც ეს ხარჯი უნდა განაწილდეს სიმინდის და ღობის მოსავალზე; უნდა ეიანგარიშოთ აგრეთვე შეშა, წყნოი, რაც ვადასხევის დროს რჩება და სხვა. რაც შეეხება დაბლარს, — იმდენივე ხარჯი უნდა, როგორც იმერთში. მართალია, გურია-სამეგრელოში ერთი-ორი თოხი მეტი უნდა, რადგან ჰავის მიხეზით ზაღობი

მეტათ იზრდება, მარა სამავგეროთ სხვა ხარჯები ნაკლებია, მავალითათ, სარები, წყნელი ღობისთვის და სხვა. დაახლოებები შეიძლება ითქვას, რომ წელიწადში 38—39 მანეთა საკმარისია ერთი ქვეყნისთვის.

გურია-სამეგრელოში ჩვეულებათ ყოფილა და არის ახლაც ადგილის სანაშენოთ გაცემა. ეს მდგომარეობა შემდეგში: მაშულის პატრონი აძლევს გლეხს (ყახას) თავის ადგილს (უმეტეს ნაწილათ ეკლნარს, ტყიანს და უფარვისს) მოსაშენებლათ. გლეხი გაწმენდს ადგილს და დაშენებს მამულს და ხეხილს. ამ დროს განმეღობაში რაც სიმინდის მოსავალი მოვა ადგილში, ამით სარკებლობს გლეხი, ან ცოტა რამეს აძლევს ადგილის პატრონს. ხუთ-ექვს წელს შემდეგ ადგილს დათვლიერებს პატრონი და, თუ მოწონა, უტოვებს მონაშენს იმ პირობით, რომ უკანასკნელმა აძლიოს პირველს ადგილის შემოსავლის ნახევარი; თუ არ მოეწონა ნაშენობა, —ართმევს გლეხს. ამნაირათ გლეხი ხდება ვამენებელი ადგილის მონახეგრეთ; მესაკუთრეთ კი მაშინ განდება, თუ ადგილის პატრონმა გაუყო და თავის წილი მისცა. გლეხს თავის-თავათ არ აქვს უფლება ეს მართხიოც. წინეთ ყოველივე ეს სრულდებოდა სიტყვიერ პირობის ძალით, ხოლო უკანასკნელ დროს ნოტარიუსებთანაც დიოწყეს პირობების შეკრა.

ჯერ მავალითი არაა იმისი, რომ სანაშენო უფლება დავრღვეოს ეინმეს.

თ. კაკაბე.

(შედეგი იქნას)

რედაქტორ-გამომცემელი ახ. თ.-ერეკლიას.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

1893 წ. 8 თვისის, სტრატორო დეპუტების მე-34 წ-ის თანხმით განკურნა სთხოვს მომხმენდნ გამგეობის სადგურში: სსრტორიების (ГОСТИНИЦА) და ბუფეტების პატრონისა ახს წლის 27 თებერვალს, სუთშაბათს; რესტორანებისა და კაფე რესტორანებისა 1 მარტს, შაბათს; ლუდსახებისა, სრადიყებისა, საღვ სკმელეასტან ჭევიდან და სსრტორიოთახებისა, საღვ სსრტორიოთახთ გამართული — 3 მარტს, ორშაბათს, დღის 10 სათზე, რათა ქალაქის სსარტებლათ დაწესებული სტრატორო გარდასხადი ამ 1897 წლის ერთმანეთ შორის გაიწერონ. ხოლო ტრატორებისა, სსმელეების დეპუტებისა, ყვა-ახლებისა, სსაიების თუ ცსულ სსმელსტან ჭევიდან, სსკანდიტორიებისა, ადგილობრივ სსმელ პერორებისა, სსნოგავეთს დეპუტებისა და აბეების პატრონთ, ქალაქის გამგეობა იმავე სტრატორო დეპუტების მე-33 წ-ის თანხმათ სთხოვს მომხმენდნ ამს გამგეობის სადგომში: 1) ტრატორების პატრონებს

ამს წლის 17 თებერვალს, ორშაბათს; 2) სსმელეების დეპუტების პატრონებს — ამს წლის 18 თებერვალს, სსმშაბათს; 3) ყვა-ახლებისა, სსაიების, თუ ცსულ სსმელეებისა ჭევიდან, სსკანდიტორიებისა და ადგილობრივ სსმელ პერორებისა დეპუტების პატრონთ — ამს წლის 19 თებერვალს, ორშაბათს; 4) სსნოგავეთს დეპუტების პატრონებს — ამს წლის 20 თებერვალს, სუთშაბათს და 5) აბეების პატრონებს — ამვე წლის 25 თებერვალს, სსმშაბათს, დღის 10 სათზე, სტრატორო გარდასხადის გამწვილებულ წერათ ამოსანჩეკათ. (3—2)

თ შ ბ ი ლ ი ს ი ს ქ ა ლ ა შ ი ს ბ ა მ მ ე მ ო მ ბ ა ა ქ ა ბ ლ ე ბ ს ა ყ ო ე ე ლ თ ო თ ო თ,

რომ 1897 წლის 18 მისის დანიშნულ ტვილისის საბჭოს აჩვენებს უმოგურესი სია უცეე შედგენილია და გამგეობამ დიოწო შედგენა დასამტებულ სიების, რომელშიაც ჩარიცხულ იქნებინა ტვილისის ის სხობის პატრონი და მენამუღენი, რომელნიც ამ წლის 5 მარტამდე გადასდინ მათზე დაწმინდლ დიფსების გარდასხადს 1897 წლის პირველ ნახევრისს. (3—2)

თ შ ბ ი ლ ი ს ი ს ქ ა ლ ა შ ი ს ბ ა მ მ ე მ ო მ ბ ი ს ა ნ ა ბ ა

თბილისის ქალაქის გამგეობა ამით აცხადებს საყოველთაოთ, რომ მისის 28 დეცემბრის 1896 წ. გარდაწყვეტლების ძალით, რომელიც დაამტკიცა ბ-ნმა თბილისის გუბერნატორმა 8 იანვარს 1897 წ., შესდგება საბჭოს

ს ა ბ რ ა ჩ ი ა ნ ა ნ ო ს ი ბ ა ი

თბილისის ხმოსანთა ასარჩევით ოთხის წლის ვადით 1897—1901 წლებში, საარჩევნო კრებაში, რომელიც დანიშნულია კვირას, 18 მის 1897 წ. ამ სსამი ჩიწერბანს (24 მუს. ქალაქის დეპუტებისა):

- 1) რუსეთის ქვეშევრდომნი, აგრეთვე საჭელ-მოქმედო, სამკინიორო და სძმოსწავლო დაწესებულებანი მთავრობისანი, რომელთაც აქით სავუარო უძრავი მამული თბილისის სსხლავრათ შორის, დირებული ანა ნაკლებს ორმოც და ოთხ თუმანი, და რომელსათვისაც ისინი ქალაქის სსსარტებლათ დიფსებისა გარდასხადს,
- 2) რუსეთის ქვეშევრდომნი და რუსეთის იმპერიის განხობაებრ დასწესებულნი სსსოკადლოებანი, ამხანგებანი, რომელთაც წელიწადზე ნაკლები არ არის, რც თბილისში აქით სავაჯრო სამწველო წარმოება, რისთვისც სწირათ მოწმობა პირველის ან მეორის ტილისს.

ქალაქის გამგეობა თავის მოვალეობათ თვისს ყოველსავე ჰომოსიხეულს დასძინოს, რ მ სარეკონო სიების შედგენს იგი დასწრელებს, თანსმ იმავე გარდაწვეტლებების, ამ 1897 წ. 1 თებერვს ე. აბიტომ გისაც სურს ნაწერად იქმნეს სეაში, ამ წ. ანგერის გასყდელ უნდ შმოიტონოს ქალაქის ყო ღვეე დაჩენილი გადასხადი, რომელიც ერკება ოთხის წრსულ წლის 1 თლისამდე, რათ მათზე დაწეს არა შეტტეს სსსაკვარი წლის შემოსატანი, ქალაქის დეპუტების მე-33 მუსების გ. 8 ძალით. (3—3)